

Usmernenie pre rodičov

k charakteristike a prevencii šikanovania

Účelom tohto usmernenia je informovať o všeobecno-záväzných a interných predpisoch, ktoré upravujú problematiku šikanovania v školských zariadeniach ako aj upriamiť pozornosť rodičov na konkrétne prejavy, ktoré s touto problematikou úzko súvisia a pri správnom spôsobe prevencie je im možné účinne predchádzať, prípadne ich odhaľovať a riešiť.

Dňa 1. septembra 2018 vstúpila do platnosti Smernica č. 36/2018 Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 1. septembra 2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach (ďalej len „Smernica Ministerstva školstva“, dostupná na <https://www.minedu.sk/data/att/13481.pdf>), na základe ktorej bol prijatá Smernica k prevencii a riešeniu šikanovania v podmienkach ZŠ Saratovská 85 Levice (ďalej len „škola“). Táto smernica bola spracovaná aj s ohľadom na ustanovenia §§ 144, 145, 152 a 153 zákona č. 245/2008 Zb. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako aj čl. 3, čl. 19 a čl. 29 Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „dohovor“), podľa školského poriadku a pracovného poriadku školy. S touto internou normou upravujúcou problematiku šikanovania v podmienkach školy boli oboznámení rodičia na triednych schôdkach ako aj žiaci na triednických hodinách prostredníctvom triednych učiteľov.

1. Charakteristika šikanovania

Šikanovanie sa v súčasnosti je v súčasnom období vážnym problémom, ktorý sa prejavuje v školách a v školských zariadeniach a ktorému je potrebné venovať neustálu pozornosť a to z hľadiska preventívneho, ako aj sankčného pôsobenia. O šikanovaní hovoríme vtedy, ak jeden alebo viacerí žiaci (agresor, agresori) úmyselne, väčšinou opakovane týra, resp. inak dehonestuje spolužiaka alebo spolužiakov (obeť, obeť) a používa na to agresiu a manipuláciu. Dnes sa šikanovanie posúva už do obdobia mladšieho školského veku, pribúda viac bezohľadnosti a brutality. Činy súvisiace so šikanovaním popisuje aj Trestný zákon, ktorý definuje šikanovanie ako ublíženie na zdraví, vydieranie, hrubý nátlak, nátlak a obmedzovanie slobody vyznania alebo iné trestné činy. **Šikanovaním** rozumieme akékoľvek správanie žiaka alebo žiakov, ktorých zámerom je ublíženie inému žiakovi alebo žiakom, prípadne ich ohrozenie alebo zastrasovanie. Ide o cieľené a opakované použitie fyzického alebo psychického násillia voči takému žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z najrôznejších dôvodov nevedia alebo nemôžu brániť. Šikanovanie sa prejavuje v rôznych podobách, ktoré môžu mať následky na psychickom a fyzickom zdraví. Podstatnými **znakmi šikanovania** sú úmysel bezprostredne smerujúci k fyzickému alebo psychickému ublíženiu druhému, agresia jedného žiaka alebo skupiny žiakov, opakované útoky, nevyrovnaný pomer síl medzi agresorom a obeťou.

Šikanovanie sa môže prejavovať v priamej a nepriamej podobe.

Priame znaky šikanovania môžu byť napr. posmešné poznámky na adresu žiaka, pokorujúce alebo urážlivé prezývky, nadávky, ponižovanie, posmech, hrubé žarty na jeho účet. Rozhodujúcim kritériom je, do akej miery je daný žiak konkrétnou prezývkou alebo "žartom" zraniteľný, kritika žiaka, výčitky na jeho adresu, najmä prednesené nepriateľským až nenávisťným, alebo pohrdavým tónom, nátlak na žiaka, aby dával vecné alebo peňažné dary šikanujúcemu, alebo za neho platil, príkazy, ktoré žiak dostáva od iných spolužiakov, najmä

prednesené panovačným tónom, a skutočnosť, že sa im podriaďuje, nátlak na žiaka k vykonávaniu nemorálnych až trestných činov či k spoluúčasti na nich, strkanie, štvachanie, dery, kopance, ktoré prípadne nie sú zvlášť silné, ale je nápadné, že je obeť neopláca, šarvátky, v ktorých jeden z účastníkov je zreteľne slabší a snaží sa uniknúť a pod.

Nepriame (varovné) znaky šikanovania môžu byť napr. keď je žiak počas prestávok často osamotený, ostatní o neho nejavia záujem, nemá kamarátov, ignorovanie obeť, pri tímových športoch býva jedinec volený do mužstva medzi poslednými, počas prestávok vyhľadáva blízkosť učiteľov, ak má žiak prehovoriť pred triedou, je neistý, ustrašený, pôsobí smutne, nešťastne, stiesnene, má blízko k plaču, stáva sa uzavretým, jeho školský prospech sa niekedy náhle a nevysvetliteľne zhoršuje, jeho veci sú poškodené alebo znečistené, prípadne rozhádzané, zašpinený alebo poškodený odev, stále mu chýbajú nejaké jeho veci, odmieta vysvetliť poškodenie a stratu vecí alebo používa nepravdepodobné výhovorky, mení svoju pravidelnú cestu do školy a zo školy, začína vyhľadávať dôvody pre absenciu v škole, odreniny, modriny, škrabance alebo rezné rany, ktoré nedokáže uspokojivo vysvetliť a pod.

Prejavy šikanovania môžu byť napr. fyzická agresivita (opakovaná bitka, kopance, čarbanie po tvári, po tele, atď...), slovná agresivita a zastrašovanie (vyhrážanie sa bitkou, nadávkami, urážanie rodičov, rodiny, výsmech, atď...), krádeže, ničenie a manipulácia s vecami (opakované branie vecí, desiatej, oblečenia, školských pomôcok, atď...), násilné príkazy, manipulácia (obeť musí napr. písať domáce úlohy, skákať, bežať na povel agresora, atď...), izolácia (vylúčenie z triedneho kolektívu, nikto sa s obeťou nebaví) a pod. Šikanovanie je aj to, keď agresor obeť v triede urážlivo prezýva (napr. za to že sa dobre učí, poslúcha učiteľov, atď...), núti obeť urobiť nejakú vec a vyhráža sa jej, že ak to neurobí, tak napr. počarbe zošit, lavicu, vysype veci z tašky, robí obeť veci, ktoré sú jej nepríjemné (nadávanie, strkanie, schovávanie vecí, atď...) a pod.

Rodičom žiakov sa odporúča upozorniť najmä na to, aby si všímali týchto možných príznakov šikanovania:

- za dieťaťom neprichádzajú domov spolužiaci alebo iní kamaráti,
- dieťa nemá kamaráta, s ktorým by trávil voľný čas, s ktorým by si telefonovalo a pod, nie je pozývané na návštevu k iným deťom,
- nechce ísť ráno do školy (zvlášť keď skôr malo dieťa školu rado). Dieťa odkladá odchod z domova, prípadne je na ňom možno pri bedlivom pozorovaní pozorovať strach,
- dieťa nechodí do školy a zo školy najkratšou cestou, prípadne strieda rôzne cesty, prosí o dovoz či odvoz autom, chodí domov zo školy hladné (agresori mu berú desiatu alebo peniaze na desiatu),
- dieťa usína s plačom, má nepokojný spánok, kričí zo sna, napr. "Nechajte ma!",
- dieťa stráca záujem o učenie a schopnosť sústrediť sa na učenie,
- dieťa je doma smutné či apatické, alebo sa objavujú výkyvy nálad, zmienky o možnej sebevražde. Odmieta zveriť sa s tým, čo ho trápi.
- dieťa žiada o peniaze, pričom udáva nevierohodné dôvody (napríklad opakované hovorí, že ich stratilo), prípadne doma kradne peniaze.
- dieťa nápadne často hlási stratu osobných vecí. Je neobvykle nečakane agresívne k súrodencom alebo iným deťom, možno prejavuje i zlosť voči rodičom.
- dieťa si sťažuje na neurčité bolesti brucha alebo hlavy, možno ráno zvracia, snaží sa zostať doma. Svoje zdravotné ťažkosti môže preháňať, prípadne i simulovať (manipuláciu s teplomerom a pod.)
- dieťa sa vyhýba dochádzke do školy, zdržuje doma viac, ako malo vo zvyku.

2. Kyberšikanovanie – fenomén súčasnosti

Kyberšikanovanie je jedným z najčastejších negatívnych javov na internete. Nie je to niečo nové, je to len prejav, ktorý sa objavuje v inom priestore. S rozšírením moderných technológií sa aj výrazná časť šikanovania presunula do virtuálneho prostredia. Pre agresorov je ľahšie ubližovať niekomu, komu sa nemusia pozerat' priamo do očí, menej vnímajú emócie a zranenie obete, menej si uvedomujú závažnosť svojho konania a zodpovednosť zaň. Takéto šikanovanie im môže pripadať iba ako druh neškodnej zábavy. Agresora zároveň ich anonymita chráni pred odhalením. Pre obeť je virtuálne šikanovanie ešte závažnejšie – nemôže pred ním uniknúť nikam, ani do bezpečia domova. Ak používa mobilný telefón alebo internet, agresori sa k nej dostanú v ktorúkoľvek dobu a na ktoromkoľvek mieste.

Kyberšikanovanie často prebieha medzi deťmi a dospievajúcimi. Stáva sa aj to, že žiaci takýmto spôsobom šikanujú učiteľa. Rovnako sa môže kyberšikanovanie objaviť aj medzi dospelými – medzi kolegami v práci. Deti častejšie vytvárajú posmešné profily, stránky a fotomontáže, natáčajú posmešné a ponižujúce videá alebo sa nabúrajú do profilu, dospelí sa skôr uchylujú ku kybernetickému prenasledovaniu, vydieraniu, ohováraníu a poškodzovaniu povesti obete.

Kyberšikanovanie (elektronické šikanovanie, cyberbullying, cybermobbing) – forma šikanovania, pri ktorej sa používajú nové technológie, ako je počítač, internet, mobilný telefón. Prebieha vo virtuálnom priestore s využitím rôznych služieb a nástrojov ako sú email, IM (instant messenger - napr. Skype, ICQ), chat, diskusné fóra, sociálne siete, stránky na zverejňovanie fotografií a videí, blogy, SMS správy, telefonáty.

Kybernetické prenasledovanie (online prenasledovanie, cyberstalking) – neustále sledovanie niekoho vo virtuálnom prostredí, často spojené s obťažovaním, vyhrázaním a zastrášaním.

Happy slapping – násilné alebo sexuálne útoky na obeť (často aj náhodne vybrané), ktoré sú natáčané na mobilný telefón. Útočníci videá ďalej rozposielajú alebo zverejňujú na internete.

Čo všetko môže byť kyberšikanovanie:

- Urážanie a nadávanie: prostredníctvom komentárov ku fotografiám a videám alebo na nástenke na sociálnych sieťach; posielanie urážajúcich správ cez email, chat alebo mobil, nadávanie cez chat, anonymné telefonáty.
- Obťažovanie, zastrávanie, vyhrávanie a vydieranie: opakované obťažovanie prezváňaním, anonymnými telefonátmi, nechcenými správami cez mobil, preťažovanie emailovej schránky nevyžiadanou poštou, posielanie vírusov, vyhrávanie sa ublížením alebo smrťou. Páchatel' sa tiež môže nabúrať do profilu obete, zmeniť jej heslo a následne tento profil upraviť. Vydiera obeť tým, že jej profil vráti pod rôznymi podmienkami. Na vydieranie môžu byť tiež použité fotografie alebo videá obete.
- Zverejnenie trápnych, intímnych alebo upravených fotografií alebo videí: môže ísť o fotografie alebo videá, so šírením ktorých obeť nesúhlasí alebo o fotografie, ktoré boli vytvorené fotomontážou (napr. pripojenie tváre obete k nahej postave alebo znetvorenie pôvodnej fotografie). Samostatnou kategóriou je Happy slapping, videá, ktoré zachytávajú agresívne alebo sexuálne útoky na obeť.
- Šírenie osobných informácií alebo klebiet: príkladom môže byť zverejnenie súkromnej komunikácie alebo ohováranie na sociálnych sieťach.
- Vylúčenie zo skupiny: napríklad z tímu v online počítačových hrách, zo skupiny priateľov na sociálnych sieťach, ignorácia v komunikácii a v diskusných

skupinách.

- Krádež identity, vytváranie falošných a posmešných profilov, nenávisťných skupín: agresor získa prístup k údajom obeť a pod jej menom objednáva rôznych tovar z internetu. Páchateľ vytvorí obeť profil, v ktorom ju zosmiešňuje, ponižuje alebo založí skupinu na sociálnej sieti, ktorá prezentuje negatívny postoj k obeť. Ak sa dostane do emailovej schránky alebo profilu obeť, tak jej tiež môže vymazať správy alebo komunikovať s jej priateľmi a známymi, útočiť na iných ľudí, šíriť nepravdivé informácie.
- Kybernetické prenasledovanie (Cyberstalking): môže mať rôzne podoby aj príčiny. Prenasledovateľ chce predovšetkým získať moc nad obeť, manipulovať ňou. Niekedy prenasledovateľ sleduje svoju obeť cez rôzne vyhľadávače, prezerá si jej profil na sociálnych sieťach, sleduje jej komunikáciu na chate. Môže použiť aj kombináciu rôznych foriem psychického nátlaku – nepríjemné komentáre, obťažovanie SMS správami, emailmi a prezváňaním, tiež vyhrážanie, vydieranie, ohováranie medzi rovesníkmi, vyzvedanie informácií od ostatných, nabúrание sa do profilu. Častou príčinou prenasledovania je „láska“. Prenasledovateľ môže sledovať svoj vyhladený objekt, pričom sa ho takto snaží viac spoznávať alebo sa mu priblížiť.

Aké môžu byť následky kyberšikanovania:

- zanedbávanie školských povinností, zlyhávanie v škole, vyhýbanie sa škole, u dospelých podobné problémy v zamestnaní,
- psychosomatické ťažkosti (zdravotné ťažkosti spôsobené psychickými príčinami), bolesti brucha, poruchy spánku, pocity hanby, trápnosti, poníženia, smútku, depresie, úzkosti, neustály strach a pocit ohrozenia,
- pocit vlastného zlyhania, pokles sebavedomia a dôvery v ľudí, bezvýchodiskovosť a beznádej, násilie voči iným, pomsta, sebapoškodzovanie, samovražda.

Čo si všimáť. Dieťa môže byť elektronicky šikanované, ak:

- nečakane prestane používať počítač, sa zdá nervózne, neisté alebo smutné pri čítaní emailov alebo okamžitých správ, správ v mobile, sa zdá nahnevané, depresívne alebo frustrované po odchode od počítača,
- uniká do choroby, nechce chodiť do školy alebo medzi ľuďmi, vyhýba sa rozhovoru o tom, čo robí na počítači, uzatvára sa pred rodinou a priateľmi, a súčasne popiera, že by sa niečo dialo, uniká do sveta fantázie, počítačových hier.

Dieťa môže elektronicky šikanovať, ak:

- rýchlo vypína obrazovku alebo zatvára programy v počítači, keď sa priblížite,
- prehnane sa smeje pri používaní počítača,
- trávi čas s kamarátmi pri počítači, prehnane sa smejú, ale nechce prezradiť, čo robia, vyhýba sa rozhovoru o jeho aktivitách na počítači,
- používa niekoľko online účtov alebo adries, ktoré ani nie sú jeho,
- zažilo silný konflikt s kamarátom alebo učiteľom, ktorý zostal nevyriešený, dieťa stále cíti krivdu a hnev.

3. Prevencia šikanovania

Škola postupuje v zmysle Plánu prevencie šikanovania na každý školský rok, koordinátor prevencie vyhodnocuje plnenie tohto plánu a v prípade nedodržania plánovaných aktivít navrhne opatrenia. Dôležité je pritom osvojiť si fakt, že škola netoleruje šikanovanie v žiadnych podobách podľa základného princípu „**Sme škola, kde sa šikanovanie netoleruje v žiadnych podobách!**“ Dôležité aktivity školy sa nedajú spájať len s vyučovacími predmetmi, ale sa týkajú všetkých činností a situácií v škole, v ktorých sa žiak učí prijímať všeobecné hodnoty spoločnosti, identifikovať sa s nimi a konať v ich duchu v každodennom živote. Je preto potrebné zabezpečiť vzdelávanie v oblasti prevencie šikanovania, organizovať semináre s odborníkmi zaoberajúcimi sa danou problematikou a spolupracovať s odborníkmi z CPPPaP, resp. ďalšími odbornými pracoviskami poradenských a preventívnych služieb v regióne, a prostredníctvom výchovného poradcu, ktorý sa zúčastňuje stretnutí, informovať ostatných kolegov. Ďalšími preventívnymi opatreniami zo strany školy sú predovšetkým možnosti oznamovania šikanovania anonymným a bezpečným spôsobom. Fyzicky je možné podať takéto **oznámenie do prenosnej označenej schránky umiestnenej vo vestibule školy**. Ďalšou formou je možnosť elektronického oznámenia **prostredníctvom webovej stránky školy (<https://6zslevice.edupage.org/>) v časti „Školská vŕba“**. Takýto oznam je tiež anonymný bez povinnosti odosielateľa oznámenia preukázať svoju e-mailovú adresu, čím sa vo vysokej miere zabezpečuje anonymita aj bezpečnosť.

4. Postup v prípade zistenie šikanovania

V zmysle internej smernice je stanovený **Organizačno-administratívny postup v prípade zistenie šikanovania**, ktorý je povinný dodržiavať každý pedagogický a odborný zamestnanec školy. Ten do značnej miery závisí od konkrétneho prípadu, štádia vývoja ako aj zainteresovanosti konkrétnych žiakov, avšak základným cieľom je podchytiť možné šikanovanie v čo najskoršom štádiu a zamedziť jeho ďalšiemu rozvoju.

5. Spolupráca školy s rodičmi žiakov

Pri podozrení na šikanovanie žiaka je bezodkladne zahájená spolupráca vedenia školy, koordinátora prevencie, prípadne výchovného poradcu a ďalších pedagogických a odborných zamestnancov tak s rodinou obete, ako aj s rodinou agresora. Pri pohovore s rodičmi dbajú pedagogickí zamestnanci na taktný prístup a najmä na zachovanie dôvernosti informácií. Nedá sa však predpokladať, že rodičia budú vždy hodnotiť situáciu objektívne, preto sa odporúča upozorniť ich na to, aby si všimli možné príznaky šikanovania a ponúknúť im pomoc.

6. Spolupráca školy s ďalšími inštitúciami

V rámci prevencie šikanovania a pri jeho riešení spolupracuje škola s CPPPaP, ako aj s ďalšími inštitúciami a orgánmi. Pri podozrení, že šikanovanie naplnilo skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu, je riaditeľ školy povinný oznámiť túto skutočnosť príslušnému útvaru Policajného zboru SR. Škola je povinná bez zbytočného odkladu oznámiť orgánu sociálno-právnej ochrany skutočnosti, ktoré ohrozujú žiaka, alebo že žiak spáchal trestný čin, prípadne opakovane páchal priestupky.